

อุดมการณ์ที่หยั่งยืนของ ศ.นพ.ประทีป วาศาสระกิจ



ศ.นพ.ประทีป วาศาสระกิจ ประธานมูลนิธิรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่

รับรางวัล Dr LEE Jong-wook Memorial Prize for Public Health
จากองค์การอนามัยโลก (World Health Organization : WHO) 2022

สื่อบนโดย : ผู้จัดการออนไลน์

เรียบเรียงโดย : รพีพรรณ สายันห์ตระกูล

ภาพโดย : ศ.นพ.ประทีป วาศาสระกิจ,

สสส. (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ)

ความรู้สึกที่ได้รับรางวัล

Dr LEE Jong-wook Memorial Prize for Public Health

เมื่อถามว่าในแวดวงการแพทย์และการสาธารณสุขล้วนชื่นชมที่คุณได้รับรางวัล Dr LEE Jong-wook Memorial Prize for Public Health จากองค์การอนามัยโลก ขอทราบถึงความรู้สึกของคุณที่ได้รับรางวัลดังกล่าว

ศ.นพ.ประกิจ ตอบว่า “รู้สึกเป็นเกียรติมากครับที่ได้รับรางวัลนี้ และในความรู้สึกโดยส่วนตัวแล้วรู้สึกดีใจ เพราะเป็นรางวัลที่น่าจะเป็นรางวัลสูงสุดที่ผมเคยได้รับนะครับ เป็นกำลังใจ ในการทำงานต่อไป นั่นเป็นความรู้สึกในแง่ส่วนตัวนะครับ

หากมองถึงการทำงานแล้ว เหตุที่รางวัลนี้ทำให้ดีใจคือ รางวัลนี้ส่งผลในระดับกว้างด้วย ทั้งในระดับโลกเลยก็ว่าได้ เพราะเป็นพิธีมอบที่สมัชชาอนามัยโลกนะครับ ทำให้เห็นว่า ประเด็นของยาสูบเป็นปัญหาสำคัญที่รับรู้กันในระดับโลก แล้วในประเทศไทยเองก็ช่วยมากด้วยนะครับ เป็นการยกระดับความสำคัญเรื่องยาสูบ และเป็นกำลังใจให้แก่ภาคีเครือข่ายทั้งหมดที่เราทำงานกันมา รวมถึงฝ่ายการเมืองด้วย ดังนั้น นี่จึงถือว่าเป็นประโยชน์ของรางวัลนี้ครับ” ศ.นพ.ประกิจระบุ



ถามว่านอกจากการทำงานในบทบาทประธานมูลนิธิธรรมาภิบาลเพื่อการไม่สูบบุหรี่แล้ว อยากให้ช่วยสะท้อนมุมมองถึงความเป็นมานับแต่การริเริ่มเคลื่อนไหวต่อต้านการสูบบุหรี่ หรือผลักดันการควบคุมยาสูบ ในช่วงทศวรรษ ค.ศ.1980 กระทั่งถึงปัจจุบันนี้ ยังมีสิ่งใดที่เป็นอุปสรรค ทำทนายอีกบ้าง

เจ้าของรางวัล Dr LEE Jong-wook Memorial Prize for Public Health สะท้อนให้เห็นภาพที่ผ่านมาระทั้งปัจจุบันว่า ความท้าทายก็คือ แม้เราจะทำได้ดีมาพอสมควร ทั้งในระดับโลก ระดับภูมิภาค ในเชิงของการเปลี่ยนค่านิยมการไม่สูบบุหรี่ในสังคมไทย ซึ่งทำให้เปลี่ยนไปเยอะ รวมถึงมีการตื่นตัวเรื่องพิษภัยของยาสูบ พิษของควันบุหรี่มือสอง เป็นต้น ขณะที่ในเชิงนโยบายเราก็มีเป็นรูปธรรมค่อนข้างชัดเจน อย่างเช่น เรื่องของกฎหมายควบคุมยาสูบของประเทศไทย ที่ค่อนข้างจะก้าวหน้าในระดับโลกในหลายๆ เรื่อง เช่น กฎหมายห้ามสูบบุหรี่ในที่สาธารณะที่ครอบคลุม “รวมถึงเรื่องการห้ามโฆษณา เรื่องการห้ามบริษัทบุหรี่ทำ CSR นะครับ แล้วยังมีรูปธรรมที่ชัดเจนก็มีการออกกฎหมาย สสส. (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, หมายเหตุ : ชื่ออย่างเป็นทางการคือ พระราชบัญญัติกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ พ.ศ.2544) นำภาษีบุหรี่มาสร้างเสริมสุขภาพ ก็เป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดเจนครับ ส่วนอุปสรรคท้าทายมันก็ยังอยู่ครับ เพราะแม้ว่า การสูบบุหรี่จะลดลงไป 45.6% แต่มันมีความไม่เท่าเทียมในการลดลงนะครับ คือหลายๆ ภูมิภาคในประเทศก็ลดลงอย่างเช่น ภาคเหนือ ภาคอีสาน กรุงเทพมหานคร แต่ว่าภาคใต้ ก็ยังสูงมาก จึงยังไม่เท่าเทียมกันในเรื่องปัญหา ยาสูบที่ยังเหลืออยู่ อีกประการหนึ่งก็คือ ผู้ชายไทยนั้น 34.7% ก็ยังสูบบุหรี่อยู่ แม้ว่าเราจะคืบหน้า คือลดลงมาจาก 60% เป็น 34.7% แต่ก็ยังถือว่าสูงเกินไปนะครับ แล้วจำนวนคนก็ยังเยอะอยู่ คือประมาณ 10 ล้านคน นี่ก็นับเป็นความท้าทายครับ” ศ.นพ.ประสิทธิ์ ระบุ



อุปสรรคและความท้าทายสำคัญในการควบคุมยาสูบ

ศ.นพ.ประกิจ กล่าวว่า อุปสรรคปัญหาอื่น ๆ ก็เหมือน ๆ กันทั่วโลก ในประเทศไทย จะมีปัญหาใน 4 ประเด็นคือ

"ประเด็นที่ 1 มีการขัดขวางแทรกแซงของธุรกิจยาสูบแล้วก็เครือข่าย นี่เป็นปัญหาอันดับหนึ่งเลยครับ (หัวเราะ)" ศ.นพ.ประกิจหัวเราะอย่างคั่นชินให้กับประเด็นปัญหาที่รับมือมาอย่างต่อเนื่อง และกล่าวเพิ่มเติมถึงปัญหาต่อไปว่า

ประเด็นที่ 2 ขาดความเป็นเอกภาพในด้านนโยบายในการควบคุมยาสูบ

โดยหลักการแล้ว นโยบายต้องมีการผลักดันร่วมกันทั้งรัฐบาล คือ ต้องเป็น The Whole of The Government ทั้งรัฐบาลต้องขับเคลื่อน ต้องไปด้วยกัน ตัวอย่างเช่น เรายังไม่ได้ความเป็นเอกภาพจากกระทรวงการคลัง เรื่องภาษียาเส้น เรื่องการจัดบุหรี่ยึดกฎหมาย โดยเฉพาะเรื่องการควบคุมส่วนประกอบ ซึ่งกระทรวงการคลังก็ยังไม่ได้เดินไปทิศทางเดียวกันกับกระทรวงสาธารณสุข ขณะที่ในส่วน of กระทรวงอื่น ๆ แม้ว่านโยบายจะไม่ได้ขัดกับกระทรวงสาธารณสุข แต่ว่าเขาเหล่านั้นก็ต้องมีบทบาทที่เขาต้องแสดง แต่ก็ยังแสดงกันได้ไม่มากเท่าที่ควร อย่างเช่น กระทรวงศึกษาธิการ อาจผลักดันเรื่องของโรงเรียน เป็นโรงเรียนปลอดบุหรี่ยกดี รวมถึงการเรียนการสอนเรื่องยาสูบทั้งหลาย ส่วนกระทรวงมหาดไทย ที่ผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นหัวหน้างานเรื่องยาสูบของจังหวัด มีแผนยาสูบจังหวัด มีแผนพื้นที่ปลอดบุหรี่ยกดี แผนป้องกันนักสูบหน้าใหม่ แผนโครงสร้างยาสูบระดับจังหวัดที่ต้องทำให้คนเลิกสูบบุหรี่ ซึ่งก็ยังไม่ค่อยคืบหน้าไป เหล่านี้จึงนับว่าเป็นปัญหาและความท้าทายประการที่สอง

ความท้าทายประเด็นที่ 3 ก็คือ ความมุ่งมั่นในทางการเมืองของผู้นำ ทั้งในระดับประเทศ และระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะระดับท้องถิ่นนั้นนับว่าสำคัญไม่น้อย เนื่องจากคนสูบบุหรี่อยู่ในท้องถิ่น ส่งผลให้จังหวัดหนึ่งก็อาจจะมีคนสูบบุหรี่ 50,000 บ้าง 200,000 บ้าง 300,000 บ้าง ดังนั้น จึงต้องมีคนทำงานในพื้นที่ เพื่อให้การสูบบุหรี่ลดลงไปกว่านี้ ส่วนนโยบายซึ่งออกไปจากส่วนกลางที่กระทบถึงข้างนอก ก็มีเรื่องของภาษียาสูบ หรือว่าการควบคุมส่วนประกอบ ขณะนี้จึงขึ้นอยู่กับว่า ผู้นำสนใจหรือไม่สนใจ ทำให้เรื่องนี้ก็นับเป็นประเด็นปัญหาเช่นกัน

ปัญหาและความท้าทายประเด็นที่ 4 ก็คือ คนทำงานควบคุมยาสูบในแต่ละพื้นที่ มีน้อยมาก น้อยเกินไป รวมทั้งนักวิชาการ และภาคส่วนต่าง ๆ ที่ไม่ใช่ส่วนราชการ กล่าวคือ เรื่องยาสูบต้องมีภาคประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ซึ่งทุกวันนี้แม้จะมีอยู่บ้าง แต่ยังถือว่าน้อยเกินไป เหล่านี้คืออุปสรรคหลัก ๆ





ศ.นพ.ประทีปกล่าวว่า “อุปสรรคหลักทั้ง 4 ข้อนี้ จริง ๆ แล้ว ทัวโลกก็เหมือนกันหมดนะครับ ที่เขารายงานกลับไปสำนักเลขาฯ อนุสัญญาฯ (หมายเหตุ : เลขาธิการภาคีอนุสัญญาว่าด้วยการควบคุมการบริโภคยาสูบ) ทุก ๆ สองปี ก็จะออกมา 4 ประเด็นนี้ครับ ไม่ว่าปัญหาเรื่องบริษัทบุหรี่ยัดขวาง แล้วก็มีเรื่องภาษี การควบคุมส่วนประกอบ เหล่านี้เป็นเรื่องใหญ่ ทำให้ทุก ๆ ประเทศรวมทั้งประเทศไทย ก็จะเจอปัญหาเดียวกันนะครับ” ศ.นพ.ประทีประบุถึงความท้าทายของอุปสรรคปัญหาได้อย่างเห็นภาพ และกล่าวเพิ่มเติมว่า ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทุกกระทรวง ที่ต้องมีบทบาทส่งเสริมกัน

สังคมไทยอาจจะเข้าใจผิดว่า เรื่องรณรงค์ไม่สูบบุหรี่เป็นหน้าที่ของกระทรวงสาธารณสุข แล้วยังเข้าใจผิดไปกว่า การจะลดการสูบบุหรี่เป็นความรับผิดชอบของ สสส. สิ่งนี้นับเป็นความเข้าใจผิดอย่างใหญ่หลวง

“เนื่องจาก สสส. เป็นเพียงแหล่งทุนนะครับ (หัวเราะ) ซึ่งจัดทุนให้ เช่น ให้จังหวัดละ 1 ล้านบาท ทุกปี แล้วก็มีที่อื่นๆ อีก งบประมาณของ สสส. ที่มี 300 ล้านบาทนั้น นิดหน่อยเท่านั้นเอง มันเป็นงบประมาณที่เขาเรียกว่า ‘งบกระตุ้น’ นะครับ จริงๆ ต้องใช้เงินเยอะกว่านี้ และจริง ๆ แล้วแต่ละจังหวัดก็มีเงินนะ ไม่ใช่ไม่มีเงิน เพราะว่าเมื่อจังหวัดขายบุหรี่ ของหนึ่งนะครับ เขาจะเรียกภาษี 1 บาท 86 สตางค์ต่อซองที่เขาขาย

ดังนั้น บางจังหวัดจึงได้ภาษีจากบุหรี่ยาสูบหลายล้านบาท บางจังหวัดที่มีคนสูบบุหรี่เยอะ ๆ ได้เป็นร้อยล้านบาทต่อปีเลยนะครับ ดังนั้น มันอยู่ที่อำนาจของผู้ว่าฯ ที่จะใช้นะครับ เพราะฉะนั้น เงินนั้น มีอยู่แล้ว เพียงแต่ไม่ได้นำมาใช้สนับสนุนการควบคุมยาสูบ เงินภาษีส่วนนี้ของจังหวัด ไม่ต้องเข้าสู่ส่วนกลางเลย เป็นของจังหวัดเลยนะครับ ขณะที่เงินล้านบาท จาก สสส. เมื่อให้ไป มันเป็นค่าบริหารจัดการ เช่น เชิญประชุมกรรมการ คณะทำงาน แค่นั้น ก็หมดแล้ว ต้องมีงบประมาณมากกว่านั้นนะ ถ้าผมยกตัวอย่างเช่น สหรัฐอเมริกา เขาใช้งบประมาณ 10 เหรียญดอลลาร์สหรัฐต่อประชากร 1 คน ต่อปี ในการรณรงค์ไม่สูบบุหรี่” ศ.นพ.ประกิตระบุและกล่าวเพิ่มเติมว่า

ขณะที่อังกฤษ ประชากรเท่าเรา แต่เขาใช้เงินถึง 266 ล้านบาท ก็คือประมาณหนึ่งหมื่นสองพันล้านบาท ในการควบคุมยาสูบ เพราะฉะนั้น ในระดับจังหวัด จึงขึ้นอยู่กับผู้นำ ว่ามีกฎหมายเขียนไว้แค่ไหน ว่าคณะกรรมการควบคุมยาสูบจังหวัด มีผู้ว่าเป็นประธาน, มีนายแพทย์ สสจ. เป็นเลขา (หมายเหตุ : นายแพทย์ สสจ.หมายถึง นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัด) มีหน่วยงานราชการในจังหวัด เช่น ศึกษาธิการ, องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น สรรพสามิต หรือ ตำรวจเป็นกรรมการ และมีผู้ทรงคุณวุฒิอีก 6 คน แต่ในขณะนี้ ยังขับเคลื่อนกันช้า ไม่ได้เต็มที่จริง ๆ อย่างเช่น จ.นครราชสีมา มีคนสูบบุหรี่ 330,000 คน แต่มีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขไม่เพียงพอ

นอกจากนี้ ยังต้องดูแลด้วย ดังนั้น ประเด็นนี้ก็จำเป็นจุดอ่อน แม้นโยบาย หรือกฎหมายเขียนไว้ดี แต่ในการปฏิบัติตามที่กฎหมายเขียนไว้นั้น ยังอ่อนมาก โดยเฉพาะการบังคับใช้กฎหมายห้ามสูบบุหรี่ในที่สาธารณะ ขณะที่ในการประเมินของประเทศอังกฤษ เขาได้ คะแนน 10 เต็ม 10 แต่ประเทศเรา ได้ 5 คะแนน จากคะแนนเต็ม 10 โดยการประเมินขององค์การอนามัยโลก ดังนั้น ประเทศไทยเราจึงยังมีปัญหาอยู่เยอะพอสมควรในเรื่องของยาสูบ





ประมวลภาพ

ปี พ.ศ. 2550 ในโอกาสครบรอบ 20 ปี แห่งการรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่
 ดร.ไพโรจน์ เปรมปรีดิ์ ประธานมูลนิธิรณรงค์ฯ ได้นำทีมงาน เข้าเฝ้าฯ
 เนื่องในโอกาสครบรอบ 20 ปี มูลนิธิรณรงค์ฯ เพื่อเป็นกำลังใจให้ทุกคน
 เมื่อวันที่จันทร์ที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2550 ณ ศาลาดุสิตาลัย สวนจิตรลดา



ประมวลภาพ

โครงการรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่ นำคณะผู้ร่วมรณรงค์สร้างสรรค์สังคมปลอดบุหรี่
 เข้าเฝ้าสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
 เพื่อรับพระราชทานโล่ประกาศเกียรติคุณ ในโอกาสครบรอบ 10 ปี ของการรณรงค์ฯ
 ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา ยังความปลื้มปิติเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้ที่ได้รับโล่ทุกคน
 และเป็นกำลังใจที่จะร่วมสร้างสรรค์สังคมปลอดบุหรี่ต่อไป



มูลนิธิรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่ (มสบ.)

36/2 ซอยประติพัทธ์ 10 ถนนประดิพัทธ์ แขวงพญาไท เขตพญาไท กรุงเทพฯ 10400
 โทร. 0-2278-1828 โทรสาร. 0-2278-1830 E-mail : info@ashthailand.or.th
 www.ashthailand.or.th และ www.smokefreezone.or.th

